

Vrijdag verzorgt Bastiaan Rijkema de derde remonstrantse tolerantielezing. Rijkema is hoogleraar verdraagzaamheid in Leiden, een leerstoel die is ingesteld door de Stichting Leerstoel Uytenbogaert (vernoemd naar de oprichter van de remonstranten). Joost Röselaers ging met hem in gesprek.

Bastiaan, wij verheugen ons zeer op de tolerantielezing die je vrijdag gaat uitspreken! Wij vinden ons als Nederland buitengewoon tolerant. Het is haast een handelsmerk van ons. Vind je Nederland een tolerant land?

Nederland heeft een indrukwekkende traditie op het gebied van tolerantie. Belangrijke tolerantie-voorvechters werkten en schreven vanuit Nederland, denk aan Johannes Uytenbogaert, Arminius, Coornhert, Erasmus, Pierre Bayle en John Locke. Steeds zochten ze naar wegen om de ruimte voor de vrijheid van geweten te vergroten. Het geeft Nederland een belangrijke plaats in tolerantiegeschiedenissen. Maar er is ook een andere kant. Zoals de omgang met katholieken, alleen al in het verbod op katholieke religieuze optochten dat gehandhaafd bleef tot ver na de Tweede Wereldoorlog. Weer later kwam juist de zorg op of de Nederlandse tolerantie eigenlijk niet verworden is tot onverschilligheid. En recent is dat denk ik weer omgeslagen. In ieder geval in wetgeving is een ontwikkeling richting een stevigere normering van tolerantie te zien, zie bijvoorbeeld de strengere burgerschapsopdracht voor scholen.

Waar schuurt het wat tolerantie betreft op dit moment in de samenleving? Hebben bepaalde onderwerpen of thema's jouw aandacht?

In mijn [oratie](#) voor de bijzondere leerstoel Verdraagzaamheid afgelopen juni heb ik de aandacht gericht op wat tolerantie in een democratie nog kan betekenen. In een democratie heeft iedereen immers al gelijke rechten, waaronder de vrijheid van geweten. Het is ook wat critici naar voren brengen: we willen niet 'getolereerd' worden, we willen effectieve en gelijke réchten. In een democratie krijgt het vraagstuk van tolerantie daarom denk ik twee betekenissen. Enerzijds: wat te doen als rechten ingezet worden om de rechten van anderen te beperken, de vraag naar de grenzen van tolerantie. Daarover schreef ik eerder het boek *Weerbare democratie*. En anderzijds: hoe kan tolerantie, bovenop gelijke rechten, helpen bij het beter laten functioneren van de democratie? Het is die laatste vraag waarop ik me richt in mijn oratie. De gedachte die ik uitwerk is dat tolerantie, opgevat als 'ethos' of cultuur van een democratie, wel degelijk zo'n rol kan spelen.

In hoeverre speelt het begrip tolerantie een rol in de komende campagne? Kun je tolerant zijn naar intolerante politici en meningen?

Tolerantie speelt onmiskenbaar in deze verkiezingen. En dan vooral als het gaat om: waar liggen de grenzen van tolerantie? Zo is er een behoorlijke discussie ontstaan over de opening die de VVD lijkt te bieden voor samenwerking met de PVV, terwijl de PVV ook in haar nieuwste verkiezingsprogramma voorstelt om bepaalde groepen burgers in hun grondrechten te beperken. Daarnaast speelde eind vorig jaar binnen en buiten het parlement de vraag of antidemocratische of antirechtsstatelijke partijen in uitzonderlijke omstandigheden verboden mogen worden. Een voorstel om die regeling te vernieuwen is onderdeel van de Wet op de politieke partijen die in voorbereiding is. Ook dat hangt boven deze verkiezingen. Tel daarbij op dat we in landen om ons heen zien dat de staat van democratie en rechtsstaat verslechteren.

Jouw lezing heeft als intrigerende titel 'de grenzen van democratische tolerantie'. Kun je alvast verklappen over welke grenzen je het hebben wil?

In mijn lezing en in het gesprek met de zaal wil ik het graag hebben over precies die discussies over tolerantie die nu ook in de politiek spelen. Ik schrijf er ook regelmatig over in mijn wisselcolumn voor *De Groene Amsterdammer*: waar moet en kan je in een democratie tolerantie begrenzen? Ik zal laten zien dat we die vragen niet 'uit het niets' hoeven te beantwoorden. Een hele traditie van denken vanuit de jaren dertig van de vorige eeuw heeft zich gebogen over die kwesties. Dan gaat het om het partijverbod en andere instrumenten die de democratie zouden kunnen beschermen, maar ook om wie de democratie zou moeten verdedigen en wanneer. Welke keuzes kun je daarin maken, wat zou kunnen werken, wat is onverstandig? Actuele vragen waar ze zich in Den Haag nu ook mee bezighouden.

Joost Röselaers is remonstrants predikant en secretaris van de stichting Leerstoel Uytenbogaert